

PRESUDA SUDA (veliko vijeće)

23. veljače 2010. (*)

„Slobodno kretanje osoba – Pravo boravka državljanina treće zemlje, koji je bračni drug državljanina države članice, i njihove djece, koji su također državljani države članice – Prestanak obavljanja lukrativne djelatnosti državljanina države članice nakon njegovog odlaska iz države članice primateljice – Upis djece u školu – Nedostatak sredstava za uzdržavanje – Uredba (EEZ) br. 1612/68 – Članak 12. – Direktiva 2004/38”

U predmetu C-310/08,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 234. UEZ-a, koji je uputio Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) (Ujedinjena Kraljevina), odlukom od 21. travnja 2008., koju je Sud zaprimio 11. srpnja 2008., u postupku

London Borough of Harrow

protiv

Nimco Hassan Ibrahim,

Secretary of State for the Home Department,

SUD (veliko vijeće),

u sastavu: V. Skouris, predsjednik, J. N. Cunha Rodrigues (izvjestitelj), K. Lenaerts, J. -C. Bonichot i P. Lindh, predsjednici vijeća, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, K. Schiemann, P. Kūris, E. Juhász, L. Bay Larsen, T. von Danwitz i A. Arabadjiev, suci,

nezavisni odvjetnik: J. Mazák,

tajnik: H. von Holstein, zamjenik tajnika,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 2. rujna 2009.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za London Borough of Harrow, K. Rutledge, *barrister*,
- za Nimco Hassan Ibrahim, N. Rogers, *barrister*, koju je ovlastio S. Morshead, *solicitor*,
- za vladu Velike Britanije, V. Jackson, u svojstvu agenta, i C. Lewis QC,
- za dansku vladu, R. Holdgaard, u svojstvu agenta,

- za irsku vladu, D. O’Hagan i B. O’Moore, u svojstvu agenata, i D. Conlan Smyth, *barrister*,
- za talijansku vladu, I. Bruni, u svojstvu agenta, i W. Ferrante, *avvocato dello Stato*,
- za Komisiju Europskih zajednica, D. Maidani i M. Wilderspin, u svojstvu agenata,
- za nadzorno tijelo EFTA-e, N. Fenger, F. Simonetti i I. Hauger, u svojstvu agenata,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 20. listopada 2009.,
donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 12. Uredbe Vijeća (EEZ) br. 1612/68 od 15. listopada 1968. o slobodi kretanja radnika unutar Zajednice (SL L 257, str. 2.), kako je izmijenjena Uredbom Vijeća (EEZ) br. 2434/92 od 27. srpnja 1992. (SL L 245, str. 1., u daljnjem tekstu: Uredba br. 1612/68), i Direktivom 2004/38/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 29. travnja 2004. o pravu građana Unije i članova njihovih obitelji na slobodno kretanje i boravište [boravak] na području država članica, kojom se izmjenjuje Uredba br. 1612/68 i stavljaju izvan snage direktive 64/221/EEZ, 68/360/EEZ, 72/194/EEZ, 73/148/EEZ, 75/34/EEZ, 75/35/EEZ, 90/364/EEZ, 90/365/EEZ i 93/96/EEZ (SL L 158, str. 77., i ispravci SL 2004, L 229, str. 35., SL 2005, L 197, str. 34., i SL 2007, L 204, str. 28.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 5., svezak 2., str. 42.).
- 2 Zahtjev je upućen u okviru spora između London Borough of Harrow (londonska općina Harrow), s jedne strane, i N. H. Ibrahim i Secretary of State for the Home Department, s druge strane, o odbijanju zahtjeva N. H. Ibrahim za financijsku pomoć povezanu sa stanovanjem.

Pravni okvir

Pravo Unije

- 3 Peta uvodna izjava u Uredbi br. 1612/68 glasi kako slijedi:

„Prema objektivnim mjerilima slobodno i dostojanstveno izvršavanje prava na slobodu kretanja zahtijeva da se jednako postupanje osigura, *de facto* i *de jure*, u odnosu na sva pitanja vezana za stvarno obavljanje posla zaposlene osobe i dostupnost stanovanja, te da se uklone prepreke pokretljivosti radnika, posebno s

obzirom na uvjete za integraciju radnikove obitelji u zemlju domaćina”. [neslužbeni prijevod]

4 Članak 10. Uredbe br. 1612/68 propisuje:

„1. Sljedeće osobe, neovisno o svojem državljanstvu, imaju pravo pridružiti se radniku koji je državljanin jedne države članice, a zaposlen je na državnom području druge države članice:

(a) bračni drug i njihovi potomci koji nisu navršili 21 godinu ili su uzdržavanici;

(b) srodnici radnika i njegovog bračnog druga u uzlaznoj liniji koji su uzdržavanici.

2. Države članice potiču ulazak svakog člana obitelji koji nije obuhvaćen odredbama stavka 1. ako je u državi iz koje dolazi uzdržavana osoba ili član zajedničkog kućanstva navedenog radnika.

3. Za potrebe stavaka 1. i 2. radniku mora za njegovu obitelj biti dostupno stanovanje koje se smatra primjerenim za nacionalne radnike u regiji u kojoj je zaposlen, pri čemu ova odredba ne smije dovesti do diskriminacije između nacionalnih radnika i radnika iz drugih država članica.” [neslužbeni prijevod]

5 Članak 11. Uredbe br. 1612/68 propisuje:

„Kada državljanin države članice radi kao nesamostalno zaposlena ili samozaposlena osoba na području druge države članice, njegov bračni drug i djeca koja nisu navršila 21 godinu ili ih radnik uzdržava imaju pravo raditi kao nesamostalno zaposlene osobe na cijelom području te države članice, čak i ako nisu državljani države članice.” [neslužbeni prijevod]

6 Članak 10. i 11. Uredbe br. 1612/68 stavljeni izvan snage s učinkom od 30. travnja 2006. na temelju članka 38. stavka 1. Direktive 2004/38.

7 Članak 12. stavak 1. Uredbe br. 1612/68 propisuje:

„Djeca državljanina države članice koji jest ili je bio zaposlen na području druge države članice imaju pravo na pristup sustavu općeg obrazovanja, vježbeništva i strukovnog osposobljavanja pod istim uvjetima kao i državljani te države, ako ta djeca borave na njezinom području.” [neslužbeni prijevod]

8 Uvodne izjave 3. i 16. Direktive 2004/38 glase kako slijedi:

„(3) Građanstvo Unije predstavlja temeljni status državljanina država članica, kada ostvaruju pravo slobode kretanja i boravišta [boravka]. Stoga treba kodificirati i preispitati postojeće instrumente Zajednice kojima su zasebno uređeni radnici, samozaposlene osobe, kao i studenti te druge osobe koje nisu aktivno zaposlene, kako bi se pojednostavnilo i ojačalo pravo slobode kretanja i boravišta [boravka] građana Unije.

[...]

(16) Sve dok nositelji prava boravišta [boravka] nisu neprimjeren teret sustavu socijalne pomoći, ne bi smjeli biti protjerani. Stoga mjera protjerivanja ne smije biti automatska posljedica korištenja sustava socijalne pomoći. Država članica domaćin treba preispitati radi li se o privremenim poteškoćama i uzeti u obzir trajanje boravišta [boravka], osobne okolnosti i iznos odobrene pomoći, kako bi se vidjelo je li nositelj prava postao neprimjeren teret za sustav socijalne pomoći i tek tada pokrenuti protjerivanje te osobe. Mjere protjerivanja ne primjenjuju se na radnike, samozaposlene osobe i tražitelje zaposlenja, kako je to utvrdio Sud, osim kada je riječ o zaštiti javnog poretka ili javne sigurnosti.”

9 U skladu s člankom 7. stavcima 1. i 2. Direktive 2004/38:

„1. Svi građani Unije imaju pravo boravišta [boravka] na području druge države članice u razdoblju duljem od tri mjeseca ako:

- (a) su radnici ili samozaposlene osobe u državi članici domaćinu; ili
- (b) imaju dostatna sredstva za sebe i članove svoje obitelji da ne postanu teret sustavu socijalne pomoći države članice domaćina tijekom svog boravišta [boravka] te su sveobuhvatno zdravstveno osigurani u državi članici domaćinu; ili,
- (c) — su upisani u privatnu ili javnu ustanovu, ovlaštenu ili financiranu od države članice domaćina na temelju svog zakonodavstva ili upravne prakse, s glavnom svrhom školovanja, uključujući i strukovno osposobljavanje; te
— su sveobuhvatno zdravstveno osigurani u državi članici domaćinu i putem službene izjave ili na drugi jednakovrijedan način, relevantnim nacionalnim tijelima zajamče da imaju dostatna sredstva za sebe i članove svoje obitelji kako tijekom svojeg boravišta [boravka] ne bi postali teret sustavu socijalne pomoći države članice domaćina; ili
- (d) su članovi obitelji u pratnji ili su se pridružili građaninu Unije koji ispunjava uvjete iz točke (a), (b) ili (c).

2. Pravo boravišta [boravka] utvrđeno stavkom 1. primjenjuje se na članove obitelji koji nisu državljani države članice, a koji su u pratnji građanina Unije ili mu se pridružuju u državi članici domaćinu, pod uvjetom da taj građanin Unije ispunjava uvjete iz stavka 1. točke (a), (b) ili (c).”

10 Članak 12. Direktive 2004/38, „Zadržavanje prava boravišta [boravka] članova obitelji u slučaju smrti ili odlaska građanina Unije” navodi u stavku 3.:

„Odlazak građana Unije iz države članice domaćina ili njihova smrt nema za posljedicu gubitak prava boravišta [boravka] njihove djece ili roditelja koji ostvaruje faktično skrbništvo nad djecom, bez obzira na njihovo državljanstvo, ako djeca borave u državi članici domaćinu i upisani su u obrazovnu ustanovu u svrhu stjecanja obrazovanja i to sve do završetka njihovog školovanja.”

11 Članak 24. te direktive „Jednako postupanje” u stavku 1. predviđa:

„Podložno posebnim odredbama koje su izričito predviđene u Ugovoru i sekundarnom zakonodavstvu, svi građani Unije koji na temelju ove Direktive borave na području države članice domaćina imaju pravo na jednako postupanje kao prema državljanima te države članice unutar okvira Ugovora. Ovo pravo se proširuje i na članove obitelji koji nisu državljani države članice, a imaju pravo boravišta [boravka] ili stalnog boravišta [boravka].”

Nacionalno pravo

12 Prema članku 6. Uredbe iz 2006. o useljavanju u Ujedinjenu Kraljevinu (Europski gospodarski prostor) [Immigration (European Economic Area) Regulations 2006], u smislu ove Uredbe „osoba koja ispunjava uvjete” je državljanin države Europskog gospodarskog prostora koji se nalazi u Ujedinjenoj Kraljevini kao tražitelj posla, radnik, samozaposlena osoba, ekonomski neovisna osoba ili student.

13 U skladu s člankom 19. stavkom 3. točkom (a) te uredbe, osoba može biti protjerana iz Ujedinjene Kraljevine ako nije ili je prestala biti osoba koja ispunjava uvjete u smislu te uredbe.

14 Iz Zakona o stanovanju (Housing Act 1996) i Uredbe iz 2006. o dodjeli stanova i beskućništvu (Allocation of Housing and Homelessness (Eligibility) Regulations 2006) proizlazi da osoba može podnijeti zahtjev za financijsku pomoć za stanovanje ako ima pravo boravka u Ujedinjenoj Kraljevini na temelju prava Unije.

Glavni postupak i prethodna pitanja

15 N. H. Ibrahim je somalska državljanka udana za danskog državljanina, M. B. Yusufa.

16 M. B. Yusuf je stigao u Ujedinjenu Kraljevinu u jesen 2002. i tamo je radio od listopada 2002. do svibnja 2003. Od lipnja 2003. do ožujka 2004. je tražio potporu zbog nesposobnosti za rad. Nakon što je na kraju tog razdoblja proglašen sposobnim za rad, M. B. Yusuf je napustio Ujedinjenu Kraljevinu, kamo se vratio u prosincu 2005.

17 Neosporno je da je između prestanka rada i napuštanja Ujedinjene Kraljevine M. B. Yusuf prestao biti „osoba koja ispunjava uvjete” u smislu članka 6. Uredbe iz 2006. o useljavanju (Europski gospodarski prostor). Na povratku u Ujedinjenu Kraljevinu M. B. Yusuf nije ponovno dobio status „osobe koja ispunjava uvjete” s pravom boravka na temelju prava Unije.

18 N. H. Ibrahim je u veljači 2003. stigla u Ujedinjenu Kraljevinu uz dozvolu službi za useljavanje kako bi se pridružila svom suprugu.

19 Par ima četvero djece s danskim državljanstvom, u dobi od jedne do devet godina. Troje najstarije djece stiglo je u Ujedinjenu Kraljevinu sa svojom majkom, a četvrto dijete je rođeno u Ujedinjenoj Kraljevini. Dvoje najstarije djece se školuje u sustavu javnog školstva od njihovog dolaska na područje ove države članice.

- 20 Nakon što je njezin suprug 2004. napustio Ujedinjenu Kraljevinu, N. H. Ibrahim se rastala od njega. Nikada nije bila ekonomski neovisna. Nije zaposlena i u potpunosti je ovisna o socijalnoj pomoći za pokrivanje troškova života i troškova stanovanja. Nema sveobuhvatno zdravstveno osiguranje i ima samo skrb u okviru National Health Service (Nacionalno zdravstveno osiguranje).
- 21 U siječnju 2007. N. H. Ibrahim podnijela je zahtjev za financijsku pomoć za stanovanje za sebe i svoju djecu. Odlukom od 1. veljače 2007. nadležni službenik London Borough of Harrow je odbio je taj zahtjev. Ocijenio je da ni N. H. Ibrahim ni njezin suprug ne borave u Ujedinjenoj Kraljevini na temelju prava Unije. Tu je odluku o odbijanju 29. ožujka 2007. potvrdio službenik nadležan za ponovno razmatranje odluka o odbijanju pomoći za stanovanje.
- 22 N. H. Ibrahim je protiv tih odluka uložila žalbu pri Clerkenwell and Shoreditch County Court (prvostupanjski sud okruga Clerkenwell i Shoreditch), koji je odlukom od 18. listopada 2007. prihvatio žalbu, jer N. H. Ibrahim kao majka djece čija je skrbnica ima pravo boravka u Ujedinjenoj Kraljevini na temelju članka 12. Uredbe br. 1612/68, jer se djeca školuju i jer je njezin suprug građanin Unije koji je bio zaposlen u toj državi članici.
- 23 London Borough of Harrow uložio je žalbu na tu odluku sudu koji je uputio zahtjev za prethodnu odluku.
- 24 U tim je uvjetima Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) odlučio prekinuti postupak i postaviti Sudu sljedeća prethodna pitanja:
- „U okolnostima u kojima:
- su se građaninu Unije koji je došao u Ujedinjenu Kraljevinu pridružili supruga koja je državljanica treće zemlje i njezina djeca koja su državljani Unije,
 - je građanin Unije bio radnik u Ujedinjenoj Kraljevini,
 - je građanin Unije prestao raditi kao nesamostalno zaposlena osoba i zatim napustio Ujedinjenu Kraljevinu,
 - građanin Unije, njegova supruga koja je državljanica treće zemlje i djeca nisu ekonomski neovisni i ovise o socijalnoj pomoći u Ujedinjenoj Kraljevini,
 - su djeca ubrzo nakon njihovog dolaska započela osnovnoškolsko obrazovanje u Ujedinjenoj Kraljevini dok je građanin Unije bio radnik:
1. uživaju li supruga i djeca pravo boravka u Ujedinjenoj Kraljevini samo ako ispunjavaju uvjete utvrđene u Direktivi 2004/38 [...]?
- ili
2. (a) uživaju li pravo boravka iz članka 12. Uredbe [...] br. 1612/68 [...], kako ga tumači Sud, a da nije potrebno da ispunjavaju uvjete utvrđene u Direktivi 2004/38 [...] i

- (b) trebaju li u tom slučaju imati dostatna sredstva da ne postanu teret sustavu socijalne pomoći države članice domaćina tijekom svojeg boravka kao i sveobuhvatno zdravstveno osiguranje u toj državi članici?
3. Ako je odgovor na prvo pitanje potvrđan, mijenja li se stajalište u slučaju, kao što je onaj u glavnom postupku, kada su djeca započela osnovnoškolsko obrazovanje, a radnik koji je građanin Unije je prestao raditi prije datuma na koji je Direktiva 2004/38 [...] trebala biti provedena u državama članicama?"

O prethodnim pitanjima

Prvo i drugo pitanje

- 25 Prvim dvama pitanjima, koje valja razmotriti zajedno, sud koji je uputio zahtjev u biti pita mogu li se, u okolnostima kao što su one u glavnom postupku, djeca i roditelj koji ima stvarno skrbništvo pozvati na pravo boravka u državi članici domaćinu samo na temelju članka 12. Uredbe br. 1612/68, a da ne moraju ispuniti uvjete iz Direktive 2004/38, ili im se pravo boravka može priznati samo ako ispune te uvjete. Ako pravo boravka proizlazi samo na temelju članka 12. Uredbe br. 1612/68, sud koji je uputio zahtjev također pita moraju li djeca i roditelj koji ima stvarno skrbništvo imati dostatna sredstva i sveobuhvatno zdravstveno osiguranje u državi članici domaćinu.
- 26 U skladu s člankom 12. Uredbe br. 1612/68 djeca državljanina države članice koji jest ili je bio zaposlen na području druge države članice imaju pravo na pristup sustavu općeg obrazovanja, vježbeništva i strukovnog osposobljavanja pod istim uvjetima kao i državljani te države, ako ta djeca borave na njezinom području.
- 27 Članak 10. Uredbe br. 1612/68 uspostavlja pravo supružnika i potomaka radnika koji je državljanin jedne države članice zaposlen na području druge države članice da mu se pridruže u toj drugoj državi članici.
- 28 Iz članka 7. stavka 1. točaka (b) i (d) i stavka 2. Direktive 2004/38 proizlazi da, bez obzira na njihovo državljanstvo, članovi obitelji građanina Unije koji boravi na državnom području druge države članice i u njoj nije nesamostalno zaposlen ni samozaposlen, imaju pravo biti u pratnji toga građanina ili se pridružiti tom građaninu, ako on ima dostatna sredstva za sebe i članove svoje obitelji i sveobuhvatno zdravstveno osiguranje u državi članici domaćinu.
- 29 Sud je već presudio da djeca građanina Unije, koja su se nastanila u državi članici dok je jedan od njihovih roditelja u toj državi članici ostvarivao pravo boravka kao radnik migrant, imaju pravo tamo boraviti kako bi pohađala nastavu općeg obrazovanja u skladu s člankom 12. Uredbe br. 1216/68. Činjenice da su se roditelji dotične djece u međuvremenu rastali, da je samo jedan od roditelja građanin Unije i da taj roditelj više nije radnik migrant u državi članici domaćinu nemaju nikakav učinak u tom pogledu (vidjeti u tom smislu presudu od 17. rujna 2002., Baumbast i R., C-413/99, Zb., I-7091., t. 63.).
- 30 Sud je također presudio da, kada djeca na temelju članka 12. Uredbe br. 1612/68 uživaju pravo nastavka školovanja u državi članici domaćinu, a roditeljima koji su stvarni skrbnici prijete gubitak prava boravka, odbijanje da se tim roditeljima omogućí

da ostanu u državi članici domaćinu za vrijeme školovanja njihove djece moglo bi po prirodi biti takvo da potonjima uskrati pravo koje im je priznao zakonodavac Unije (vidjeti u tom smislu navedenu presudu *Baumbast i R.*, t. 71.).

- 31 Nakon što je Sud među ostalim u točki 72. navedene presude *Baumbast i R* podsjetio da Uredbu br. 1612/68 treba tumačiti u svjetlu zahtjeva za poštovanje obiteljskog života iz članka 8. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, potpisane 4. studenoga 1950. u Rimu, u točki 73. te presude odlučio je da pravo da se u državi domaćinu školuje pod najboljim uvjetima, koje je djetetu migranta priznato člankom 12. te uredbe, nužno znači da to dijete ima pravo u pratnji imati osobu koja mu je stvarni skrbnik i da stoga ta osoba može s njim boraviti u toj državi članici za vrijeme njegovog školovanja.
- 32 Sud koji je uputio zahtjev pita temelji li se navedena presuda *Baumbast i R.* na zajedničkoj primjeni članaka 10. i 12. Uredbe br. 1612/68 ili samo na zadnje navedenom članku. Točnije, taj sud pita proizlaze li pravo boravka djece državljanina države članice koji radi ili je radio u državi članici domaćinu i pravo roditelja koji ima stvarno skrbništvo nad djecom implicitno iz navedenog članka 12.
- 33 Prvo, pravo djece radnika migranata na jednako postupanje prilikom pristupa obrazovanju, na temelju članka 12. Uredbe br. 1612/68, imaju samo djeca koja „borave” na državnom području države članice u kojoj je zaposlen ili je bio zaposlen jedan od njihovih roditelja.
- 34 Pristup obrazovanju tako ovisi o prijašnjem stanovanju djeteta u državi članici domaćinu.
- 35 Članak 12. Uredbe br. 1612/68, kako ga je protumačio Sud u navedenoj presudi *Baumbast i R.*, u vezi s njegovim pravom na pristup obrazovanju priznaje djetetu pravo na samostalni boravak. Posebno, ostvarivanje prava na pristup obrazovanju nije bilo uvjetovano time da dijete tijekom cijelog svog školovanja zadrži posebno pravo boravka na temelju članka 10. stavka 1. točke (a) te uredbe, dok je ta odredba još bila na snazi.
- 36 U točkama 21. do 24. presude od 4. svibnja 1995., *Gaal (C-7/94, Zb., I-1031.)* Sud je izričito odbio argumentaciju njemačke vlade da s jedne strane postoji uska povezanost između članaka 10. i 11. Uredbe br. 1612/68, s jedne strane, i članka 12. iste uredbe s druge strane, tako da je ovom potonjom odredbom pravo jednakog postupanja za pristup obrazovanju u državi članici domaćinu dodijeljeno samo djeci koja ispunjavaju uvjete iz članaka 10. i 11. U točki 23. navedene presude *Gaal* Sud je izričito istaknuo da članak 12. Uredbe br. 1612/68 ne sadržava nikakvo upućivanje na navedene članke 10. i 11.
- 37 Naime, bilo bi suprotno kontekstu i ciljevima članka 12. Uredbe br. 1612/68 kada bi se ostvarivanje prava na pristup obrazovanju uvjetovalo posebnim pravom djeteta na boravak prema drugim odredbama iste uredbe (vidjeti u tom smislu navedenu presudu *Gaal*, t. 25.).
- 38 Iz toga slijedi da kada je dijete steklo pravo na pristup obrazovanju na temelju članka 12. te uredbe zbog svog nastanjenja u državi članici domaćinu, dijete zadržava pravo

boravka i to se pravo više ne može dovesti u pitanje zbog neispunjavanja uvjeta iz članka 10. iste uredbe.

- 39 Drugo, kako proizlazi iz naslova članka 12. Uredbe br. 1612/68, pravo na jednako postupanje u pogledu pristupa na obrazovanje nije ograničeno na djecu radnika migranata. Primjenjuje se i na djecu bivših radnika migranata.
- 40 Pravo koje djeca imaju prema članku 12. Uredbe br. 1612/68 isto tako nije ovisno o pravu boravka njihovih roditelja u državi članici domaćinu. Prema ustaljenoj sudskoj praksi taj članak 12. zahtijeva samo da je dijete živjelo sa svojim roditeljima ili s jednim od njih u državi članici dok je barem jedan od njihovih roditelja tamo boravio kao radnik (presude od 21. lipnja 1988., Brown, 197/86, Zb., I-3205., t. 30. i navedena presuda Gaal, t. 27.).
- 41 Priznati da djeca bivših radnika migranata mogu nastaviti svoje školovanje u državi članici domaćinu iako njihovi roditelji više tamo ne borave jednako je kao kada bi im se priznalo pravo boravka neovisno od prava boravka njihovih roditelja, a to se pravo temelji na navedenom članku 12.
- 42 Članak 12. Uredbe br. 1612/68 stoga se treba primjenjivati neovisno o odredbama prava Unije koje određuju uvjete ostvarivanja prava boravka u drugoj državi članici. Ta neovisnost članka 12. u odnosu na članak 10. iste uredbe predstavljala je temelj sudske prakse Suda navedene u točkama 29. do 31. ove presude i mora vrijediti i u odnosu na odredbe Direktive 2004/38.
- 43 Suprotno rješenje moglo bi ograničiti cilj integracije obitelji radnika migranta u državi članici domaćinu, kako je naveden u petoj uvodnoj izjavi Uredbe br. 1612/68. Prema ustaljenoj sudskoj praksi takva integracija može uspjeti samo ako dijete radnika koji je državljanin države članice ima mogućnost školovati se u državi članici domaćinu i u danom slučaju uspješno završiti to školovanje (vidjeti u tom smislu presude od 15. ožujka 1989, Echternatz i Moritz, 389/87 i 390/87, Zb., str. 723., t. 21. i navedenu presudu Baumast i r., t. 69.).
- 44 London Borough of Harrow, vlada Ujedinjene Kraljevine, danska vlada i Irska tvrde da od stupanja na snagu Direktive 2004/38 ta direktivi čini jedini temelj za uvjete kojima se uređuje ostvarivanje prava boravka u državama članicama za građane Unije i članove njihove obitelji i da stoga iz članka 12. Uredbe br. 1612/68 od sada ne smije proizići nikakvo pravo boravka.
- 45 U tom pogledu ne postoji nikakvo uporište da je zakonodavac Unije donošenjem Direktive 2004/38 htio izmijeniti područje primjene navedenog članka 12. kako ga je protumačio Sud kako bi njegov normativni sadržaj ubuduće ograničio na obično pravo na pristup obrazovanju.
- 46 U istom smislu valja istaknuti da, suprotno onome što je učinjeno za članke 10. i 11. Uredbe br. 1612/68, Direktiva 2004/38 nije stavila izvan snage članak 12. te Uredbe. Takav izbor samo otkriva namjeru zakonodavca Unije da u područje primjene tog članka, kako ga je protumačio Sud, ne uvodi ograničenja.

- 47 Tumačenje iz prethodne točke potvrđeno je činjenicom da iz pripremnih radova na Direktivi 2004/38 proizlazi da je ona zamišljena tako da bude sukladna s navedenom presudom Baumbast i R. (COM (2003) 199 final, str. 7.).
- 48 Da je članak 12. Uredbe br. 1612/68 bio ograničen na dodjeljivanje prava na jednako postupanje u pogledu pristupa obrazovanju bez predviđanja ikakvog prava boravka u korist djece radnika migranata, to bi pravo od stupanja na snagu Direktive 2004/38 postalo suvišno. Naime, članak 24. stavak 1. te Direktive predviđa da svaki građanin Unije koji boravi na području države članice domaćina ima pravo na jednako postupanje kao prema državljanima te države članice unutar područja primjene Ugovora, pa prema tome nema sumnje da pristup obrazovanju potpada pod područje primjene prava Unije (vidjeti osobito presudu od 13. veljače 1985., Gravier, 293/83, Zb., str. 593., t. 19.).
- 49 Uostalom, treća uvodna izjava Direktive 2004/38 ima za cilj pojednostaviti i poduprijeti pravo na slobodu kretanja i boravka svih građana Unije (vidjeti u tom smislu presudu od 25. srpnja 2008., Metock i dr., C-127/08, Zb., I-6241., t. 59.). Primjena članka 12. Uredbe br. 1612/68 i članka 7. stavka 1. točke (b) i (d) te članka 7. stavka 2. Direktive 2004/38 na djecu radnika migranata imala bi za posljedicu da bi pravo boravka te djece u državi članici domaćinu podlijegalo strožim uvjetima od onih koji su se na njih primjenjivali prije stupanja na snagu Direktive 2004/38.
- 50 Iz toga slijedi da djeca državljanina države članice koji radi ili je radio u državi članici domaćinu kao i roditelj koji ima stvarno skrbništvo nad njima mogu ostvariti pravo boravka u toj državi članici samo na temelju članka 12. Uredbe br. 1612/68, a da ne moraju ispuniti uvjete utvrđene u Direktivi 2004/38.
- 51 Ostaje utvrditi je li izvršavanje tog prava boravka podređeno uvjetu da zainteresirane osobe raspolažu dostatnim sredstvima i da su sveobuhvatno zdravstveno osigurane u državi članici domaćinu.
- 52 Na početku valja pojasniti da u članku 12. Uredbe 1216/68 nema takvog uvjeta i da se, kako je Sud već presudio, taj članak ne smije tumačiti restriktivno i ni u kojem slučaju ne smije biti lišen svojega korisnog učinka (navedena presuda Baumbast i R., t. 74.).
- 53 Iz sudske prakse Sude ne proizlazi ni zahtjev za ekonomsku neovisnost članova obitelji radnika koji je državljanin države članice kao ni njihova zdravstvena zaštita u slučaju bolesti.
- 54 Na pitanje da jesu li djeca koja su boravila u državi članici u kojoj je njihov otac, državljanin druge države članice, obavljao nesamostalni rad prije povratka u svoju državu porijekla, imala pravo na temelju članka 12. Uredbe br. 1612/68 na državnu pomoć s ciljem pokrivanja troškova školovanja, njihovog uzdržavanja i uzdržavanja njihovih uzdržavanika, te troškova zdravstvenog osiguranja, Sud je presudio, bez izjašnjavanja o ekonomskoj situaciji dotičnih studenata, da status djece radnika koji je državljanin države članice, u smislu Uredbe br. 1612/68, ima za posljedicu osobito to da ta djeca na temelju prava Unije uživaju državnu pomoć za školovanje kako bi se mogli integrirati u društveni život države članice domaćina te da se taj zahtjev nameće

tim više u slučaju kada se odredbe te uredbe odnose na studente koji su u tu državu stigli prije školske dobi (navedena presuda Echternach i Moritz, t. 35.).

- 55 U navedenoj presudi Baumbast i R., gospodin Baumbast, otac djece čije je pravo boravka u državi članici domaćinu na temelju članka 12. Uredbe br. 1612/68 bilo u pitanju, imao je doduše dostatna sredstva koja su mu omogućavala da on i njegova obitelj ne budu ovisni o socijalnoj pomoći. Međutim, odgovori na prethodna pitanja o pravu boravka djece i njihove majke koja je za njih brinula, nisu se temeljili na njihovoj ekonomskoj neovisnosti, već na činjenici da cilj Uredbe br. 1612/68, naime slobodno kretanje radnika, zahtijeva optimalne uvjete za integraciju obitelji radnika u državi članici domaćinu i da bi odbijanje roditeljima koji se brinu za djecu mogućnosti boravka u državi članici domaćinu tijekom njihovog školovanja moglo uskratiti djeci pravo koje im priznaje zakonodavac Unije (navedena presuda Baumbast i R., t. 50. i 71.).
- 56 Direktiva 2004/38 u određenim situacijama također ne uvjetuje pravo boravka u državi članici domaćinu djece koja se školuju i roditelja koji je njihov stvarni skrbnik time da roditelji raspolažu dostatnim sredstvima i imaju sveobuhvatno zdravstveno osiguranje.
- 57 Tumačenje prema kojem pravo boravka u državi članici domaćinu djece koja se školuju i roditelja koji je njihov stvarni skrbnik nije uvjetovano raspolaganjem dostatnim sredstvima i sveobuhvatnim zdravstvenim osiguranjem potvrđeno je člankom 12. stavkom 3. Direktive 2004/38, koji određuje da odlazak građanina Unije iz države članice domaćina ili njegova smrt nema za posljedicu gubitak prava boravka njegove djece ili roditelja koji je njihov stvarni skrbnik, bez obzira na njihovo državljanstvo, ako djeca borave u državi članici domaćinu i upisani su u obrazovnu ustanovu s svrhu stjecanja obrazovanja i to sve do završetka njihovog školovanja.
- 58 Čak i ako ova odredba nije primjenjiva na glavni postupak, ona ilustrira posebnu važnost koju Direktiva 2004/38 pridaje situaciji djece koja se školuju u državi članici domaćinu i roditelja koji za njih brinu.
- 59 S obzirom na prethodna razmatranja, na prva dva pitanja valja odgovoriti da u okolnostima kao što su one u glavnom postupku djeca državljanina države članice koji radi ili je radio u državi članici domaćinu i roditelj koji ima stvarno skrbništvo nad njima mogu ostvariti pravo boravka u toj državi samo na temelju članka 12. Uredbe br. 1612/68, a da takvo pravo ne bude uvjetovano time da raspolažu dostatnim sredstvima i sveobuhvatnim zdravstvenim osiguranjem u toj državi.

Treće pitanje

- 60 S obzirom na odgovore na prva dva pitanja, nije potrebno odgovoriti na treće pitanje.

Troškovi

Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (veliko vijeće) odlučuje:

U okolnostima kao što su one u glavnom postupku, djeca državljanina države članice koji radi ili je radio u državi članici domaćinu i roditelj koji ima stvarno skrbništvo nad njima, mogu ostvariti pravo boravka u toj državi samo na temelju članka 12. Uredbe br. 1612/68 o slobodi kretanja radnika unutar Zajednice, kako je izmijenjena Uredbom (EEZ) br. 2434/92 Vijeća, a da takvo pravo ne bude uvjetovano time da raspoložu dostatnim sredstvima i imaju sveobuhvatno zdravstveno osiguranje u toj državi.

[Potpisi]

* Jezik postupka: engleski.

RADNI PRIJEVOD